

- Hnatiuk National Pedagogical University. Specialization: Art Studies], Ternopil, Publishing Division of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, no. 1, pp. 177–180. (in Ukrainian).
5. Netrybiak, M. (2011), Problems of the development of modern Ukrainian temples, *Naukovi zapysky Ternopils'koho natsionalnoho pedagogichnoho universytetu im. Volodymyra Hnatiuka. Serii: Mystetstvoznavstvo* [The Scientific Issues of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Specialization: Art Studies], Ternopil, Publishing Division of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, no. 1, pp. 207–214. (in Ukrainian).
  6. Pelekhatyi, Y. (2004) Architecture of Ternopil region, *Ternopil'skyi entsyklopedychnyi slovnyk : u 4 t.* [Ternopil encyclopedic dictionary: in 4 vol.] Foreword G. Yavorskyi, Ternopil, Zbruch, Vol. 1, p. 51–55. (in Ukrainian).
  7. Polikovska, Yuliia. *U Ternopoli vstanovyly maket dovoiennoho mista. Zovnishnii vyhliad* [In Ternopil, a model of a pre-war city was established. Appearance], available at: <https://zaxid.net/news/> (access date 12.11.2018). (in Ukrainian).

УДК 745 / 749: 37. 011. 3 – 051(477.83/.86)
ORCID iD 0000-0003-0742-8272

Михайло Гнатюк

**НАРОДНІ ХУДОЖНІ ПРОМИСЛИ І РЕМЕСЛА
ГУЦУЛЬЩИНИ ТА ПОКУТТЯ: ТРАДИЦІЇ, МАЙСТРИ, ШКОЛИ, ЇХ ВПЛИВ
НА РОЗВИТОК ЕТНОДИЗАЙНУ ГАЛИЧИНИ**

У статті досліджено традиції народного мистецтва Гуцульщини і Покуття, висвітлено особливості народних промислів, умови формування професійних шкіл та осередків художніх ремесел, роль прогресивної інтелігенції у їх створенні й діяльності. Зокрема, окреслено період продуктивної діяльності проектного бюро І. Левинського, пленерної практики школи О. Новаківського в Космачі, деревообробних шкіл у Вижниці, Косові, спілки “Гуцульське мистецтво” М. Куриленка та їх значення у популяризації народного стилю.

Ключові слова: *народне мистецтво, художні промисли і ремесла, майстри, школи, традиції, вироби.*

Михаил Гнатюк

**НАРОДНЫЕ ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ ПРОМЫСЛЫ И РЕМЕСЛА
ГУЦУЛЬЩИНЫ И ПОКУТЬЯ: ТРАДИЦИИ, МАСТЕРА, ШКОЛЫ, ИХ ВЛИЯНИЕ
НА РАЗВИТИЕ ЭТНОДИЗАЙНА В ГАЛИЧИНЕ**

В статье исследованы традиции народного искусства Гуцульщины и Покуття, освещены особенности народных промыслов, условия формирования профессиональных школ и очагов художественных ремесел, роль прогрессивной интеллигенции в их создании та деятельности. В частности, очерчено период продуктивной деятельности проектного бюро И. Левинского, пленерной практики в Космаче школы А. Новаковского, деревообрабатывающих школ в Выжнице и Косове, союза “Гуцульское искусство” М. Куриленко, их значение в популяризации народного стиля.

Ключевые слова: *народное искусство, художественные промыслы и ремесла, мастера, школы, традиции, изделия.*

**FOLK ART AND CRAFTS OF HUTSULSHCHYNA AND POKUTTYA:
TRADITIONS, CRAFTSMEN, SCHOOLS, THEIR IMPACT
ON THE DEVELOPMENT OF ETHNODESIGN IN HALYCHYNA**

Halychyna has long attracted artists from other territories of Rus and abroad. By Prince Danylo Halytskyi all sorts of artists who fled from the Tatars got settled here. So in the vicinity of Halych such settlements as Bodnariv, Sapogiv, Komariv, Gonchariv and others were founded which were famous for their crafts. During the Renaissance period many young people began to conquer the European universities, where they studied “the seven free arts”. The best sons of merchants and artisans headed abroad who later became the secular scientific intelligentsia and contributed to the study of historical monuments, works of art folk art and enriched Ukrainian science.

The article reveals the traditions of folk decorative and applied art of Hutsulshchyna and Pokuttya, features the creative work of outstanding craftsmen, artists, architects – the representatives of various professional schools and centers of manufacturing products made of clay, wood, metal, fabrics, the conditions of establishment of folk art and artistic crafts. Significant attention is paid to the period of Art Nouveau in architecture, design and the creative work of I. Levynsky and to the employees of his designing company, who created a new style of the era. Of particular importance for the development of artistic craft in the region were woodworking schools in Vyzhnytsia and Kosiv, woodcarvers Vasyl Shkribliak, Marko Megedyniuk and Vasyl Devdiuk, the society “Hutsul Art” headed by teacher Mykhailo Kurylenko assisted by scientist-ethnographer Volodymyr Hnatyuk. Its members abode by the folk style of manufacture in weaving, woodcarving, used exclusively natural dyes, involved to the design professional artists, so the products were distinguished by high quality and enjoyed significant demand for a long time. During World War II, an industrial school operated under the guidance of headmaster Mykola Guleichuk in Kosiv, thanks to which many of the local youth managed to avoid removal to Germany.

Another center of artistic crafts became Kosmach, where also lived a lot of carpenters, furniture makers, wood carvers, including Mykyta Semchuk, Vasyl Yusypchiuk, Lukian Kifiak and others. Significant impact on the youth there had an artistic school of O. Novakivsky from Lviv, teachers and students from which, studied the Ethnography of the region, participated in the local performances and other cultural events.

Folk art developed in another way during the Soviet period. Enterprises of folk crafts operated in Kosiv: cooperative craft society “Hutsulshchyna”, workshops of Art Foundation, where professional artists and craftsmen, the representatives of different branches of the whole region gathered: prominent woodcarvers, weavers, ceramists, mostly graduates from the local school.

Now in the conditions of market relations and without proper support on part of the State, we can state a significant decline of traditional crafts, the usage of other ornaments, synthetic materials, false execution techniques that leads to the famous kitsch. There are problems of training in art institutions, in particular unwillingness and unpreparedness of youth to choose art professions.

Keywords: folk art, art and crafts, craftsmen, schools, traditions, products.

Серед численних осередків народних художніх промислів України своєрідністю різновидів народного мистецтва виділяються Гуцульщина та Покуття. На цих етнографічних територіях споконвіків проживали самобутні майстри-ремісники, представники певних шкіл та спілок, які мали значний вплив на розвиток художнього ремесла в регіоні. І нині, аби стати висококваліфікованим дизайнером, учителем художніх дисциплін, важливо знати історію виникнення, становлення та поширення народних промислів і з ранніх років пройти школу художнього ремесла. Декоративно-прикладне мистецтво Гуцульщини і Покуття, зокрема художнє дерево, метал, шкіра, вишивка, одяг, ткацтво, кераміка, писанкарство, є проявом високої виконавської культури та світогляду українців, замилювання красою і працелюбності. Використання їх в умовах нинішніх реалій освітнього й наукового простору має важливе значення і залишається актуальним.

Дослідження з археології і декоративно-прикладного мистецтва в Галичині, зокрема Гуцульщини та Покуття, започаткували поляки: Гуго Коллонтай, Адам Чарноцький, Жегота Паулі, які в XVIII – на початку XIX століття звернули увагу на зразки розкопаних керамічних, металевих, кам'яних виробів, вишивку, гаптування і ткацтво. Серед перших дослідників і колекціонерів були й українці: Ісидор Шараневич, Антін Петрушевич, Юліан Целевич та інші.

Вагомий внесок у дослідження етнографії і народного мистецтва Покуття зробив О. Кольберг [22], а Гуцульщини – В. Шухевич [20]: їхні праці ще недавно вважали раритетними. Учасниками й організаторами мистецьких виставок у кінці XIX – на початку XX століття стали такі визначні діячі української культури й освіти: І. Труш [17], О. Кульчицька, Д. Лукіянович, які відомі й публікаціями про їх успіх, навчання малюнку тощо. Збирачами і водночас натхненними дослідниками старожитностей краю були А. Шептицький, В. Кобринський, Я. Пастернак, які спричинилися до створення ряду музеїв.

Після Другої світової війни дослідження народне мистецтво Гуцульщини і Покуття досліджували працівники Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського в Києві, а особливо Львівського відділення (з 1991 року – Інститут народознавства НАН України) при Державному музеї етнографії та художнього промислу, де працювали визначні вчені: А. Будзан, Ю. Гошко [7], І. Гургула, Я. Запаско, Ю. Лащук [10], М. Моздир, О. Никорак, М. Станкевич, Р. Чугай [8] – здебільшого автори історико-етнографічного дослідження “Гуцульщина” [7].

До окремої групи можна віднести праці М. Гнатюка, М. Селівачова [13], Г. Стельмашук, Р. Шмагала [19], представників музеїв і осередків з Коломиї і Косова: М. Гrepиняка, Ю. Джуранюка, К. Каркадим, О. Соломченка [14–15], Л. Сухої та інших.

Серед сучасних праць виділяється монографія В. Клапчука [9], в якій подано важливі відомості про розвиток домашніх промислів та ремесел гуцулів. Окремі аспекти теми висвітлювали також П. Арсенич, Я. Левкун, В. Манько, Е. Литвинець, І. Свйонтек, які мають значні наукові здобутки.

Мета статті – висвітлити традиції виготовлення художніх виробів на Гуцульщині й Покутті, розкрити умови створення професійних шкіл і показати внесок визначних діячів культури й мистецтва, обґрунтувати доцільність використання художнього ремесла у загальноосвітніх та спеціальних навчальних закладах.

Ще з часів Галицько-Волинського князівства Галичина приваблювала майстрів з інших теренів Русі й закордону. За князювання Данила Галицького на розбудову Холма (1237 р.) прикликані всякі майстри, які втікали від татар: “сидельники, і лучники, і сагайдачники, і ковали заліза, і міді, і срібла. І настало пожвавлення, і поповнили вони дворами навколо города поля і села” [21, с. 98]. Так на околицях Галича виникли: Боднарів, Сапогів, Комарів, Гончарів та інші в минулому ремісничі поселення. Густо заселена територія Покуття також приваблювала ремісників і торговців з різних країв. А з часу, коли в школах почали вивчати латинську мову, особливо в період Ренесансу, здібна молодь Галичини отримала змогу навчатись у європейських університетах, вивчати “сім вільних мистецтв” з різних сфер духовної діяльності людини: мистецької, історичної, філософської та ін. До Кракова, Праги, Відня, Падуї, Болонї ринули кращі сини купців і ремісників: кушнірів, кравців, пекарів (понад 80% було горян) [21, с. 132], які надалі склали світську наукову інтелігенцію і прилучилися до вивчення історичних пам'яток, творів декоративно-вжиткового мистецтва і загалом збагатили українську науку й освіту.

Значного розголосу дослідження народного мистецтва набули після етнографічної виставки 1880 року в Коломиї, де значний попит і зацікавлення мали вироби домашнього промислу: різьблені рахви, тарелі, писанки, мосяжні вироби, килими, археологічні знахідки. За її матеріалами Маркелій Туркавський опублікував опис “Етнографічна виставка Покуття в Коломиї” [18], де висвітлив історію походження, культуру та мистецтво здебільшого галичан. Тими роками побачила світ і монографія Оскара Кольберга “Покуття” [22], в якій автор висвітлив етнографію, побут, весільні звичаї та обряди, казки і привернув до них увагу етнографів, істориків, письменників, педагогів. Ця виставка не тільки започаткувала системні дослідження, а й дала поштовх до відкриття у регіоні промислових шкіл і верстатів, товариств

та спілок. Наступні виставки 1894, 1905 років у Львові, 1809 в Стрию, а особливо 1912 р. в Коломиї засвідчили багатство художньої і матеріальної культури українців, сприяли формуванню колекцій державних та приватних музеїв, послужили стимулом для подальших досліджень.

Визначним здобутком того часу стала п'ятитомна монографія етнографа Володимира Шухевича "Гуцульщина", де автор зауважив, що "прастарий домашній промисл, зв'язаний тісно з житєм, обичаями і звичаями Гуцулів, виробив, під впливом місцевих обставин, спеціалістів, з посеред яких одні, не могучи вижити з клаптика городу, що становив їх одиноке добро, мусіли шукати іншого зарібку, – другі силою своєї вдачі і замилювання посьвячували хвилі вільні від буденного заняття на виріб або прикрасу предметів, що служать до їхнього вжитку; під впливом одних або других пробував кожний Гуцул свої молодечі сили в галузях промислу, найдоступніших для кожного, а то: в різьбярстві і в мосяжництві, виливаючи у них те, що бачив у власній хаті, у церкві та на предметах довкола себе; як небудь воно і було, а всеж таки бачимо на усіх гуцульських виробках, чи вони примітивні чи артистичні, заховані старі звичаї і місцеві традиції, які власне витворили в Гуцульщині спеціальний домашній промисл, через що його вироби, зв'язані тісно з ношею та звичаями Гуцулів, не тільки відповідають вповні місцевим обставинам і потребам, але надто носять на собі національні прикмети" [20, с. 268]. Далі він підкреслив, що в "жодному закутку нашої Русі" домашній промисел не відіграє такої важливої ролі як у гуцулів і ніде не відзначається таким високим рівнем художнього оздоблення [20, с. 268].

Природні, географічні, економічні чинники і туризм сприяли тому, що в окремих селах і містах розвивалися певні види народних художніх промислів. Так, різноманітні вироби з глини виготовляли майстри Пістиня: Дмитро Зінтюк, Красовські, Кошаки, Волощуки, Табахарники, Тимчуки. У Косові гончарством займалися М. Ковальський, О. Бахматюк, Баранюки; у Коломиї – Словицькі, Никоровичі, Кахникевичі. Коломийська гончарна школа тривалий час (1876–1914 рр.) впливала на економічний та художній розвиток краю. Вироби народних майстрів привертала увагу й професійного митця, професора Коломийської гімназії Валер'яна Крицінського, який вивчав творчість О. Бахматюка, розробив методику виготовлення й оздоблення виробів з глини і запровадив її у Коломийській гончарній школі [6, с. 97–106].

Важливу роль відіграли видатні українські художники О. Кульчицька, Я. Музика, архітектори І. Левинський та С. Нагірний, які творили новітній стиль в архітектурі, одязі, меблях, ювелірних виробках. Народні орнаменти стали джерелом для нових декоративних рішень і форм виробів, окрасою інтер'єрів й архітектури. У проектному бюро Івана Левинського у Львові працювали архітектори Т. Обмінський, О. Лушпинський, Е. Ковач та Л. Левинський, які проектували житлові й громадські будинки (вілли, народні доми, церкви) з дерева, каменю, займалися дизайном меблів, рам, малих архітектурних форм (каплиць, придорожніх хрестів) тощо. На початку ХХ століття вони створили ряд модерних творів з використанням гуцульських, бойківських народних традицій [3, с. 116–117]. Група Івана Левинського (керівник Т. Обмінський) у 1900 році проектувала інтер'єр Галицького залу (3-го класу) Львівського залізничного вокзалу, куди входили дерев'яні меблі: столи, крісла, лави, світильники (фото, 1903) [2, с. 37]. У проектуванні виробів з дерева проявив себе О. Лушпинський, автор оригінальних шаф з використанням різьбленої орнаментики [11, с. 30–34].

Характерною рисою початку ХХ століття став синтез видів народного мистецтва: різьби на дереві, вишивки, розпису, що використовували у різних сферах діяльності професійні художники й архітектори. До цього напрямку зверталися й колективи промислових шкіл (Львівської, Станіславської, Коломийської, Яворівської, Вижницької та інших). Навіть викладачі та учні Віденської художньо-промислової школи виконували проекти і роботи в матеріалі, відтворюючи "стиль народний". Промисловий музей у Львові оголосив конкурс на виготовлення меблів у стилі "родинному". 1904 року відбувся показовий огляд народних орнаментів, провести який запропонував декан архітектурно-будівельного факультету Львівської політехніки Е. Ковач. Міщани намагалися прикрасити ікони вишитими рушниками, придбати різьблені, розписані речі чи виконані за проектом професійного художника

“креденс”, “шафку” або “бюрко”. Архітектори прагнули відобразити у своїх спорудах кращі досягнення народних зодчих, поєднати давню традицію з можливостями будівельної техніки, творчо застосувати декор при оздобленні інтер'єрів та екстер'єрів [4, с. 63–69].

Тим часом Косівський мистецький осередок продовжував традиції народних художніх промислів. Початки професійного мистецтва там пов'язують з організацією 1882 року Товариства ткачів, а при ньому школи й майстерні. У 20-х роках вже ХХ ст. Василь Девдюк, який до того разом з Василем Шкрібляком і Марком Мегединюком викладав у Вишницькій школі гуцульської різьби і металевої орнаментики, у власній майстерні в Старому Косові організував приватну школу, з якої вийшло понад 40 майстрів. Наприкінці ХІХ ст., у 1910-х, 1930-х і 1940-х рр. Косів, як зазначив професор Р. Шмагало, мав усі передумови стати одним з головних осередків розвитку мистецької освіти, але в умовах української бездержавності державну підтримку для розвитку шкільництва отримували інші регіональні осередки [19, с. 6].

У 1920-х роках до розвитку мистецтва гуцулів долучився вчений-етнограф і фольклорист Володимир Гнатюк (1871–1926). Перебуваючи на Гуцульщині, він звернув увагу на прадавні елементи, оригінальність та різноманіття видів і жанрів народного мистецтва і зайнявся збором, вивченням та популяризацією народних пісень, переказів, легенд, чим сприяв формуванню музейних збірок, зокрема не тільки родини Дідушицьких та Наукового товариства імені Тараса Шевченка у Львові, а й у Косові. З вересня 1921 року там проживав учитель з Чернігівщини Михайло Куриленко. Його стараннями, а також завдяки підтримці священника Юліана Герасимовича, адвоката Петра Рондяка та етнографа Володимира Гнатюка 13 вересня 1922 р. засновано спілку “Гуцульське мистецтво” (1922–1939), яка згуртувала митців, сприяла забезпеченню їх сировиною, допомагала у пошуку роботи. Члени спілки влаштовували виставки, займалися збутом і широко популяризували гуцульські вироби в регіоні й за кордоном. Володимир Гнатюк ініціював збір коштів на будівництво нових майстерень, навчальних класів для школи, музею і виставкової зали та висвітлював діяльність спілки [1]. Тим часом у Косові й на його околицях нараховувалося чимало, переважно польських, килимарських майстерень, продукція яких не відповідала високим вимогам. Тож спілка ставила благородну мету: відродження і розвиток українського народного килимарства. Директор М. Куриленко самостійно відшукував кращі зразки килимів у майстрів та музеях, вивчав технологію виготовлення й оздоблення, замовляв проекти у професійних митців: О. Кульчицької, С. Гординського, П. Ковжуна, П. Холодного (молодшого), Я. Музики, М. Бутовича, Р. Лісовського, В. Гуза, що сприяло покращенню їх якості. У виробництві килимів використовували тільки природні барвники, які мали м'які, лагідні відтінки. Спілка утримувала крамниці у Польщі (Варшава, Катовіце), мала замовлення з Німеччини, США, Канади, Австралії, Швеції тощо. Стилiстика виробів тривалий час була еталоном гуцульських сувенірів на виставках не лише в регіоні, а й на світових імпрезах.

Визначними діячами народних промислів на Косівщині стали Федір Когут і Микола Гулейчук. Федір Когут – інженер-художник, родом із Західного Поділля, закінчив вищу школу в Чехословаччині й із 1938 року утримував власну робітню “Гуцульська різьба”, яка після утворення училища припинила діяльність. Микола Гулейчук з Кут також мав значний досвід роботи – навчався у Коломийській школі деревного промислу, де опанував столярство, різьбярство. На виставці у Стрию 1909 р. за різьблені вироби і поштові листівки, оздоблені орнаментами, нагороджений срібною медаллю. У 20–30-их рр. ХХ ст. працював у спілці “Гуцульське мистецтво”, а згодом у кооперативі Михайла Горбового “Гуцульщина”. У Вишниці М. Гулейчук організував “Промисловий союз” – об'єднання українських ремісників, а у Косові (на Москалівці) заснував “Селянську спілку” і надалі, у часи німецької окупації обіймав посаду директора промислової школи з відділами: столярський, різьбярський, ткацький, вишивки. Приналежність до школи рятувала десятки хлопців і дівчат від вивезення до Німеччини. Дітей навчали Володимир Гуз, Микола Тимків, Михайло Фединський, Павло Дзюбей, Ганна Герасимович та інші. Завдяки Українському допомоговому комітетові М. Гулейчук домігся для учнів стипендій, організував гуртожиток і харчування не менш як 50 учням із сіл Яворова, Брустур, Річки, Рожнева, Кут [12, с. 112].

Село Космач здавна славиться талановитими людьми і мистецькими традиціями. Особливо багато в ньому писанкарів та вишивальників, не бракувало й майстрів художньої обробки дерева, ткачів. Знаними різьбярами й будівельниками були: Василь Юсипчук та його учні – Кирило Чупірчук, Лук'ян Кіф'як, Василь Луцяк і Костянтин Семчук, які наприкінці 30-х років ХХ ст. виготовляли різьблені вироби для спілки М. Куриленка, а згодом працювали в артілі “Гуцульщина”.

Окремо відзначимо різьбяра і графіка Микиту Семчука (1916–1986), який перейняв творчі навички від брата Курила. За сприяння колишнього військового і маляра Норберта Околовича, який проживав у Космачі й підтримував зв'язки з музеєм Дідушицьких у Львові, космацькі різьбярі налагодили збут виробів. 1934 року Н. Околович організував поїздку на будівництво турбази і музею “Схроніско польське” у м. Сянік. Там працювали теслі з Делятина, різьбярі з Річки і Яворова, серед них був і Микита Семчук з Космача.

Значний вплив на космацьку молодь у кінці 30-х років ХХ ст. мали літні студії викладачів та учнів художньої школи Олекси Новаківського зі Львова, які фінансував митрополит Андрей Шептицький. Так Космач став своєрідним “Барбізоном”, де працювали Г. Смольський, М. Мороз, О. Друченко та С. Гебус-Баранецька, що мало значний виховний вплив на місцеву молодь. М. Семчук під впливом графіки С. Гебус-Баранецької захопився гравюрою на дереві, здебільшого екслібрисами. Родинні традиції згодом продовжував його син Юрій Семчук, який став членом Національної спілки майстрів народного мистецтва [6, с. 61–70].

У 70-х роках ХХ століття на Гуцульщині працювали визнані майстри художньої обробки дерева: у Яворові – Юрій і Семен Корпанюки з родини Шкрібляків; у Річці – Кішуки, Тонюки, боднарі Грималюки; у Косові – Василь і Микола Девдюки, Микола Тимків, Василь Кабин та інші. Село Брустури – один з найвідоміших у минулому осередків мосяжництва, спадкового ремесла гуцулів. Тут народилися визначні майстри: Дручківі, Дутчаки, Шмадюки, які виготовляли ножі, топірці, лускоріхи, пряжки, люльки, перстені, хрестики, що належать до золотого фонду багатьох музеїв. Брустури в минулому – традиційний центр і різьбярства. Тут проживали майстри І. Пантелюк, П. Ткачук, родини Миклашуків, Габораків, Ванджураків, Грепиняків, Гасюків, Хім'яків. Тривалий час вироби зі сиру: баранчики, курочки, коні, олені виготовляли Юстина Якіб'юк та Марія Магійчук, а нині цим промислом займається Марія Петрів.

У 90-х роках ХХ століття в майстернях Косівського художньо-виробничого комбінату працювали кераміки: Валентина Джуранюк, Василь Стрипко, Ярослав та Євгенія Зарицькі, Василь Івасюк, Оксана Бейсюк, Василь Гривінський, Михайло Трушик, творчість яких добре відома в Україні. Косів нині – одне з найрозвинутіших мистецьких міст. Тут проживають чимало знаних художників і майстрів, які влаштовують виставки-продажі своїх виробів.

У народному декоративно-прикладному мистецтві особлива мова: мова символів, образів, барв, форм, матеріалу. Воно є важливим засобом естетичного, трудового й патріотичного виховання. На цьому наголошував мистецтвознавець Володимир Січинський ще на Першому українському педагогічному конгресі у Львові 1935 року в доповіді “Ужиткове мистецтво в системі мистецького виховання”. Він запропонував програму розвитку художньої освіти, в якій важливого значення надав ужитковому мистецтву та його ролі у національному вихованні української молоді. Доповідач радив навчати малюнку і ручній праці на кращих зразках народних художніх промислів та ремесел (вишивки, писанкарства, бондарства, токарства, різьби по дереву), на яких наочно показувати процес, техніку й послідовність виконання і тим самим залучати вихованців до суспільно-корисної праці, виховувати характер і любов до національного мистецтва [16, с. 134–142].

Отже, народне мистецтво і художні промисли Гуцульщини й Покуття мають глибокі корені та зберігають мистецькі традиції, які в сучасних умовах зазнають значних змін. Мусимо констатувати, що процеси урбанізації, використання новітніх технологій, здебільшого негативно вплинули на традиційну художньо-матеріальну культуру. В багатьох регіонах відійшли в минуле різьблені дерев'яні, вишиті й ткані натуральні вироби, оздоблені яйця (писанки), витинанки, вироби з глини, водночас архітектура жител і населених пунктів набула

нових сучасних форм. Людина дедалі більше втручається у навколишнє природне середовище, не завжди обґрунтовано видозмінюючи його. Натомість широкого використання набули привізні, здебільшого синтетичні, з незрозумілим орнаментом вироби славнозвісного кітчу, які є ознакою поширення масової культури. Одним із напрямів розв'язання даної проблеми є навчання і виховання фахівців: учителів образотворчого мистецтва і художньої праці, вихователів, дизайнерів, архітекторів на кращих зразках народного мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арсенич П. Володимир Гнатюк і Гуцульське народне мистецтво / П. Арсенич // Радянська Гуцульщина. – 1971. – № 47. – 20 квітня.
2. Бірюльов Ю. Мистецтво львівської сецесії / Ю. Бірюльов. – Львів : Центр Європи, 2005. – 184 с.
3. Вуйцик В. С. Зустріч зі Львовом : путівник / В. С. Вуйцик, Р. М. Липка. – Львів : Каменяр, 1987. – 175 с.
4. Гнатюк М. В. Художнє дерево в інтер'єрі народного житла : монографія / М. В. Гнатюк. – Івано-Франківськ : Плай, 2000. – 145 с.
5. Гнатюк М. В. Народне мистецтво і дизайн на виставках у Галичині / М. В. Гнатюк // Вісник ПНУ. Мистецтвознавство. Вип. III. – Івано-Франківськ : Плай, 2001. – С. 65–69.
6. Гнатюк М. В. Красою гір натхненні: Народне мистецтво Гуцульщини і Покуття (кінець XIX – початок XXI ст.). Майстри, школи, музеї / М. Гнатюк, М. Грепінняк. – Івано-Франківськ : Вид-во ПНУ, 2010. – 322 с.
7. Гуцульщина: Історико-етнографічне дослідження : монографія / [за ред. Ю. Гошка]. – Київ : Наукова думка, 1987. – 472 с.
8. Захарчук-Чугай Р. В. Родина Шкрібляків : альбом / Р. В. Захарчук-Чугай. – Київ : Мистецтво. – 100 с.
9. Клапчук В. М. Гуцульщина та гуцули: економіка і народні промисли (друга половина XIX – перша третина XX ст.) : монографія / В. М. Клапчук. – Львів – Івано-Франківськ : Фоліант, 2009. – 508 с.
10. Лашук Ю. П. Покутська кераміка / Ю. П. Лашук. – Опішне : Українське Народознавство, 1998. – 160 с.
11. Нога О. Іван Левинський / О. Нога. – Львів : Основа, 1993. – 76 с.
12. Пелипейко І. Містечко над Рибницею / І. Пелипейко. – Косів : Писаний Камінь, 2004. – 572 с.
13. Селівачов М. Р. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія) : монографія / М. Р. Селівачов. – Київ : Ред. вісника “Ант”, 2009. – 408 с.
14. Соломченко О. Г. Гуцульське народне мистецтво і його майстри / О. Соломченко. – Київ : Рад. Україна, 1959. – 57 с.
15. Соломченко О. Г. Писанки Українських Карпат / О. Соломченко. – Ужгород : Карпати, 2002. – 238 с.
16. Січинський В. Перший Український Педагогічний Конгрес / В. Січинський. – Львів : Накладом Т-ва “Рідна школа”, 1938. – С. 134–142.
17. Труш І. Гуцульське сницарство. Виставка українських артистів / І. Труш // Артистичний вісник. – 1905. – Лютий-березень. – С. 24.
18. Туркавський М. Етнографічна виставка Покуття в Коломиї / М. Туркавський ; [перекл. з польської А. Б. Ємчук]. – Коломия : Народний дім, 2004. – 40 с.
19. Шмагало Р. Т. Косівська мистецька школа у світі першої половини XX ст. / Р. Т. Шмагало // Вісник ЛНАМ. – Львів, 2007. – С. 5–21.
20. Шухевич В. Гуцульщина / В. Шухевич. – Репринт. відтворення вид. 1899. – Верховина : Журнал “Гуцульщина”, 1997. – 352 с.
21. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України / Н. Яковенко. – Київ : Критика, 2005. – 582 с.
22. Kolberg O. Pokucie. Obraz etnograficzny / O. Kolberg. – Т. 1. – Kraków, 1982. – 356 s.

REFERENCES

1. Arsenych, P. (1971). Volodymyr Hnatyuk and Hutsul Folk Art, *Radianska Hutsulshchyna* [Soviet Hutsulshchyna], no. 47, April 20. (in Ukrainian).
2. Biriulov, Yu. (2005). *Mystetstvo lvivskoi setsesii* [The art of Lviv secession], Lviv, Tsentr Yevropy. (in Ukrainian).
3. Vuitsik, V. S. and Lypka, R. M. (1987). *Zustrich zi Lvovom. Putivnyk* [Meeting with Lviv: a guide], Lviv, Kameniar. (in Ukrainian).
4. Gnatiuk, M. V. (2000). *Khudozhnie derevo v interieri narodnoho zhytla : monohrafiia* [Artistic tree in the interior of folk dwelling: monograph], Ivano-Frankivsk, Plai. (in Ukrainian).
5. Gnatiuk, M. V. (2001). Folk art and design at exhibitions in Galicia, *Visnik Prikarpatського національного університету. Mystetstvoznavstvo*. [Bulletin of the Precarpathian National University. Art studies], Iss. III, Ivano-Frankivsk, Plai, pp. 65–69. (in Ukrainian).
6. Gnatiuk, M. V. and Hrepyniak, M. I. (2010). *Krasoiu gir natkhnenni: Narodne mystetstvo Gutsulshchyny i Pokuttia (kinets XIX – pochatok XX st.) Maistry, shkoly, muzei* [The beauty of the mountains is inspired: folk art of Hutsulshchyna and Pokuttya (the end of the nineteenth and the beginning of the twenty-first century). Masters, schools, museums], Ivano-Frankivsk, publishing house of Precarpathian National University. (in Ukrainian).
7. Hoshko, Yu. (1987). *Gutsulshchyna: Istoryko-etnografichne doslidzhennia: monohrafiia* [Hutsulshchyna: Historical and ethnographic research: monograph], Kyiv, Naukova dumka. (in Ukrainian).
8. Zakharchuk-Chugai, R. V. (1979). *Rodyna Shkribliakiv: albom* [Family Shkribliaks: album], Kyiv, Mystetstvo. (in Ukrainian).
9. Klapchuk, V. M. (2009). *Gutsulshchyna ta gutsuly: ekonomika i narodni promysly (druha polovyna XIX – persha tretyna XX st.): monohrafiia* [Hutsulshchyna and Hutsuls: Economics and Folk Crafts (second half of the XIX – first third of the twentieth century): monograph], Lviv – Ivano-Frankivsk, Foliant. (in Ukrainian).
10. Lashchuk, Yu. P. (1998). *Pokutska keramika* [Pokuttya ceramics], Opishne, Ukrainske Narodoznavstvo. (in Ukrainian).
11. Noga, O. (1993). *Ivan Levynskiy* [Ivan Levynskiy], Lviv, Osnova. (in Ukrainian).
12. Pelypeiko, I. (2004). *Mistechko nad Rybnitsei* [The town over Rybnitsia], Kosiv, Pysanyi Kamin. (in Ukrainian).
13. Selivachov, M. R. (2009). *Leksykon ukraïnskoi ornamentiiky (ikonografiia, nominatsiia, stylistyka, typologiia)* [Lexicon of Ukrainian ornamentation (iconography, nomination, stylistics, typology): monograph], Kyiv, Redaktsiia visnyka “Ant”. (in Ukrainian).
14. Solomchenko, O. G. (1959). *Hutsulske narodne mystetstvo i yoho maistry* [Hutsul folk art and its masters], Kyiv, Radianska Ukraina. (in Ukrainian).
15. Solomchenko, O. G. (2002). *Pysanky Ukraïnskykh Karpat* [Pysankas of Ukrainian Carpathians], Uzhgorod, Karpaty. (in Ukrainian).
16. Sichynskiy, V. (1938). *Pershyi Ukraïnskyi Pedagogichnyi Kongres* [The First Ukrainian Pedagogical Congress], Lviv, Naklad T-va “Ridna shkola”, pp. 134–142. (in Ukrainian).
17. Trush, I. (1905). Hutsul seagrass. Exhibition of Ukrainian artists, *Artystychniy visnyk* [Artistic messenger], February–March, p. 24. (in Ukrainian).
18. Turkavskiy, M. (2004). *Etnografichna vystavka Pokuttia v Kolomyi* [Ethnographic Exhibition of Pokuttya in Kolomyia], translation from polish A. Yemchuk, Kolomyia, Narodnyi dim. (in Ukrainian).
19. Shmagalo, R. T. (2007). Kosiv Art School in the first half of the twentieth century, *Visnyk Lvivskoi Natsionalnoi Akademii Mystetstv* [Bulletin of the Lviv National Academy of Arts], Lviv, pp. 5–21. (in Ukrainian).
20. Shukhevych, V. (1997). *Hutsulshchyna* [Hutsulshchyna], Reprinted reproduction of edition 1899, Verkhovyna, Zhurnal “Hutsulshchyna”. (in Ukrainian).

21. Yakovenko, N. (2005). *Narys istorii serednovichnoi ta rannomodernoi Ukrainy* [Essay on the history of medieval and early modern Ukraine], Kyiv, Krytyka. (in Ukrainian).
22. Kolberg, O. (1982). *Pokucie. Obraz etnografichny* [Pokuttya. Ethnographic picture], Vol. 1. Krakow. (in Polish).

УДК 745.03:7.04

Олег Чуйко

МИФОЛОГИЧНА ТРАДИЦІЯ У ПЛАСТИЧНОМУ ДЕКОРІ ХРАМІВ ДАВНЬОЇ РУСИ

У статті розглянуто іконографію деяких мотивів в архітектурній різьбі давньоруських храмів. Встановлено походження окремих сюжетів та персонажів, що втілюють культурні традиції як античності, так і східних держав. Інтерпретовано стилістичні особливості рельєфного декору кількох давньоруських храмових споруд, зумовлені складними процесами фольклоризації, впливовості й сакралізації першовзріця в умовах синкретизму вірувань у середньовічній Русі та характером державотворчих процесів з їх ідеологічним підґрунтям.

Ключові слова: тератологія, міфологія, архітектурна різьба, стилістика, декор, трансформація, іконографія, фольклоризація.

Олег Чуйко

МИФОЛОГИЧЕСКАЯ ТРАДИЦИЯ В ПЛАСТИЧЕСКОМ ДЕКОРЕ ХРАМОВ ДРЕВНЕЙ РУСИ

В статье рассматривается иконография некоторых мотивов в архитектурной резьбе древнерусских храмов. Установлено происхождение отдельных сюжетов и персонажей, воплощающих культурные традиции как античности, так и восточных государств. Интерпретировано стилистические особенности рельефного декора нескольких древнерусских храмовых сооружений, обусловленные сложными процессами фольклоризации, влиятельности и сакрализации праобраза в условиях синкретизма верований в средневековой Руси и характером государственно-созидательных процессов с их идеологической основой.

Ключевые слова: тератологія, міфологія, архітектурна різьба, стилістика, декор, трансформація, іконографія, фольклоризація.

Oleh Chuyko

MYTHOLOGICAL TRADITION IN SCULPTURAL DECORATIONS OF ANCIENT RUS TEMPLES

In this paper we examine iconography of some motifs in architectural carvings of Ruthenian temples. The research reveals the origin of certain themes and characters that incarnate cultural traditions of both antiquity and eastern states. We also interpret style peculiarities of relief decoration of several Ruthenian temples, stipulated by complex processes of folklorization, inspiration and sanctification of the primordial model in the conditions of syncretized beliefs in Medieval Rus and by the nature of state-building processes with their ideological background.

We trace back the complex phenomenon of mythological tradition functioning in Ruthenian culture on samples of architectural decor of princely era temples. The art of two-dimensional relief